

Zajedno smo J·A·Č·I·

Program podrške u osamostaljivanju
mladih bez roditeljskog staranja

Beograd, 2019

Izdavač:
CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine
Jovana Miodragovića 27/9, 11080 Beograd
office@cepora.org
www.cepora.org

Urednici:
Lidija Bukvić
Branislava Popović-Čitić

Štampa: Wizard Solution d.o.o., Aranđelovac

Prelom i dizajn: Wizard Solution d.o.o., Aranđelovac

Tiraž: 100 primeraka

Godina izdanja: 2019.

ISBN: 978-86-900135-4-8

Priručnik za implementiranje programa podrške mladima bez roditeljskog staranja u procesu osamostaljivanja, odnosno napuštanja domskog ili porodičnog smeštaja kreiran je u okviru projekta „Zajedno smo jači – podrška u osamostaljivanju mladih bez roditeljskog staranja” podržanog od strane Kinderperspectief i Trag fondacije.

Stavovi izneseni u publikaciji su isključivo stavovi autora i ne moraju se nužno poklapati sa stavovima donatora.

Zajedno smo J·A·Č·I·

Program podrške u osamostaljivanju
mladih bez roditeljskog staranja

Beograd, 2019

SADRŽAJ

PREDGOVOR	5
<i>Nataša Raičević i Lidija Bukvić</i>	
O MLADIMA BEZ RODITELJSKOG STARANJA, NJIHOVOM IZLASKU IZ SISTEMA I PROJEKTU "ZAJEDNO SMO AČI".....	6
<i>Lidija Bukvić</i>	
MODEL OBUKE ZA OSAMOSTALJIVANJE	
Opšti pregled programa	8
Opšte smernice za implementaciju	10
<i>Vesna Popović, Marija Nešić i Jasmina Todorović</i>	
I – GRUPNA PODRŠKA	
Osnovni principi.....	11
Struktura intervencija.....	12
Sadržaj intervencija.....	13
Smernice za implementaciju.....	19
Preduslovi za uspešnu implementaciju komponente.....	19
<i>Nataša Raičević</i>	
II – INDIVIDUALNA PODRŠKA	
Osnovni principi.....	21
Tok intervencija.....	21
Opis intervencija.....	22
Dokumentacija potrebna za praćenje implementacije komponente.....	25
Smernice za implementaciju.....	25
Preduslovi za uspešnu implementaciju komponente.....	26
<i>Marina Jurša</i>	
III – AKTIVNOSTI U ZAJEDNICI	
Osnovni principi.....	29
Organizacija aktivnosti u zajednici.....	29
Struktura aktivnosti u zajednici.....	30
Smernice za implementaciju.....	32
Preduslovi za uspešnu implementaciju komponente.....	32
<i>Ilijana Kladar i Denis Čulahović</i>	
EVALUACIJA PILOT FAZE PROGRAMA	
Organizacija vršnjačke evaluacije.....	34
Rezultati evaluacije.....	35
TIM PROJEKTA „ZAJEDNO SMO JAČI“	39

PREDGOVOR

Publikacija „ZAJEDNO SMO JAČI – program podrške u osamostaljivanju mladih bez roditeljskog staranja“ rezultat je timskog rada četiri organizacije civilnog društva (CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine, Centar za socijalnopreventivne aktivnosti GRiG, Centar za usmeravanje i postizanje pozitivnih promena MREŽA i Udruženje mladih MOJ KRUG) koje su tokom 2019. godine, u saradnji sa Centrom za zaštitu odojčadi, dece i omladine – Beograd, i uz finansijsku podršku Kinderperspectief i Trag fondacije, sprovele projekat usmeren na koncipiranje participativnog modela podrške mladima bez roditeljskog staranja koji se nalaze u procesu pripreme za samostalan život.

Tokom trajanja projekta pilotiran je program obuke za osamostaljivanje mladih iz sistema socijalne zaštite koji obuhvata tri strukturno celovite i međusobno povezane komponente – grupna podrška, individualna podrška i aktivnosti u zajednici, a celokupan proces kontinuirano je evaluiran kroz formu vršnjačke procene od strane samih mladih koji su bili deo sistema. Prikaz strukture i sadržaja programskih komponenti, opis principa rada i načina primene konkretnih intervencija, kao i smernice za implementaciju programa u praksi, čine okosnicu ove publikacije.

Nadamo se da će sadržaj ove publikacije biti od koristi organizacijama civilnog društva koje se bave pružanjem podrške mladima bez roditeljskog staranja, stručnjacima iz sistema socijalne zaštite koji su u prilici da prate proces osamostaljivanja mladih iz sistema, ali i svima onima koji su zainteresovani da aktivno doprinesu unapređenju položaja mladih bez roditeljskog staranja.

U Beogradu, decembra 2019. godine

Urednici

O MLADIMA BEZ RODITELJSKOG STARANJA, NJIHOVOM IZLASKU IZ SISTEMA I PROJEKTU „ZAJEDNO SMO JAČI“

Nataša Raičević i Lidija Bukvić

Kada govorimo o deci koja odrastaju u okviru sistema socijalne zaštite mislimo na decu koja su usled različitih razloga izdvojena iz svoje biološke porodice i koja odrastaju u ustanovama socijalne zaštite i hraniteljskim porodicama. U Srbiji, po poslednjim podacima iz 2018.godine, broj dece koja su izdvojena iz svojih domova i koja se aktuelno nalaze na smeštaju u ustanovama ili hraniteljskim porodicama iznosi 6.179.

Na godišnjem nivou oko 200 mladih napusti smeštaj i dobija zadatak da se osamoštali. Njihove priče su veoma različite, kao i mogućnosti koje ih okružuju, a ono što je gotovo svima zajedničko jeste potreba za podrškom kada čine ovaj korak. Jedan broj mladih, doduše veoma mali, vrati se u svoje biološke porodice, gde im je takođe potrebna podrška u prilagođavanju na novu situaciju. Veliki broj mladih je prinuđen da napusti dom i često ostaju sami.

Pred mladom osobom od 18, odnosno 26 godina, nakon boravka u ustanovi, sada se nalazi mnogo zadataka koje je potrebno izvršiti, često sve odjednom, često uz teškoće – zaposlenje, stanovanje, uspostavljanje značajnih bliskih odnosa koji čine njihovu socijalnu mrežu jačom. Koliko god sam izlazak iz ustanove bio predvidiv i izvestan, mladi ga najčešće dočekaju nespremno. I baš tada kada je kriz izvesna, kada je promena velika, izostaje formalna podrška.

Ova problematika dodatno dolazi do izražaja kada se govori o deci na domskom smeštaju. Naš sistem ide u pravcu deinstitucionalizacije, odnosno smanjenja broja korisnika domskog smeštaja, što posledično dovodi do promene strukture dece koja su u insititucijama. Deca i mladi koji su aktuelno na domskom smeštaju susreću se sa većim brojem teškoća u funkcionisanju koje im najveće prepreke stvaraju na polju socijalne integracije, odnosno interakcije sa ljudima i grupama van doma, van sistema. Stoga za njih najveću krizu predstavlja momenat prestanka prava na domski smeštaj, kada su primorani da se integrišu u zajednicu, a ne osećaju se dovoljno spremno. Iskustva pokazuju da mladi imaju znatne teškoće u adaptaciji na zahteve sredine, te da se susreću sa velikim brojem izazova u različitim oblastima svog funkcionisanja van sistema.

U odnosu na druge mlade, mladi iz sistema socijalne zaštite često imaju niži stepen tolerancije na frustraciju i slabiju kontrolu impulsivnosti, što doprinosi tome da češće stupaju u konflikte sa okruženjem i da neuspešno rešavaju problemske situacije. Ovo posledično dovodi do razvoja različitih emocionalnih i problema ponašanja kod samih mladih koji napuste domski smeštaj, a kod lokalne zajednice rezultira potvrđivanjem stereotipnih stavova i predrasuda o deci i mladima bez roditeljskog staranja kao onima vrednih sažaljenja ili kao problematičnih,

delinkventnih osoba koje treba izbegavati. Zbog svega ovoga se jaz između mladih bez roditeljskog staranja i okruženja samo produbljuje, umesto da se smanjuje i nestaje. Mladi vide okruženje kao neprijateljski nastrojeno, što dodatno pospešuje razvoj novih konflikata, a ta situacija neretko za rezultat ima potvrđivanje uverenja da ova grupa mladih zaista predstavlja problematičnu grupu za lokalnu zajednicu.

Poslednjih godina se prestanak domskog i porodičnog smeštaja prepoznaje kao „kritična tačka“ u sistemu socijalne zaštite, te se aktuelno nekoliko organizacija koje imaju iskustvo rada sa decom i mladima bez roditeljskog staranja razvija u pravcu pružanja različitih usluga koje će potpomoći prelaz u samostalan život. Veći broj dosadašnjih projekata i programa koje realizuju organizacije civilnog društva usmerene su na savladavanje praktičnih teškoća i ostvarivanje prava, kao i osnaživanje u pogledu pronalaska zaposlenja.

Projekat **„Zajedno smo jači – podrška u osamostalivanju mladih bez roditeljskog staranja“** pokrenut je od strane organizacija koji dugi niz godina rade sa mladima iz sistema, sa željom da, udruženim snagama, kreiraju model koji im može pružiti adekvatnu podršku i osnažiti ih za uspešno savladavanje izazova koje napuštanje sistema socijalne zaštite nosi sa sobom. Tim projekta čine CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine, Centar za socijalno-preventivne aktivnosti GRiG, Centar za usmeravanje i postizanje pozitivnih promena MREŽA i Udruženje mladih MOJ KRUG.

Glavna ideja je bila da se kreira specifičan model podrške za mlade koji su u procesu pripreme za napuštanje sistema socijalne zaštite, a koji se zasniva na komplementarnoj primeni grupnog, individualnog i rada u zajednici. Jačanje pozitivnog identiteta mladih bez roditeljskog staranja, njihovo osnaživanje da na adekvatan način upravljaju svojim emocionalnim reakcijama, koriste asertivnu komunikaciju, odupru se negativnim pritiscima okruženja, budu jasno i pozitivno usmereni na svoju budućnost, neki su od ključnih preduslova za predupređivanje konfliktnih situacija i uspešno prilagođavanje na novo okruženje po izlasku sa smeštaja. Osnaživanjem mladih i ovladavanjem ovim veštinama kreira se baza ličnih snaga koja mladima služi kao osnova za dalji razvoj i zaštita u rizičnim situacijama. Pored toga, rad na ovom polju doprinosi zajednici u kojoj mladi borave i u kojoj će boraviti nakon izlaska iz domskog smeštaja, s obzirom da će zajednica dobiti zrele mlade, mlade koji imaju kapaciteta da stupaju u pozitivne interakcije sa okruženjem, da rešavaju konflikte na konstruktivan način, te će time menjati i stavove okruženja o deci i mladima bez roditeljskog staranja.

MODEL OBUKE ZA OSAMOSTALJIVANJE

Lidija Bukvić

OPŠTI PREGLED PROGRAMA

Model obuke za osamostaljivanje, kreiran u okviru projekta „Zajedno smo jači“, zasnovan je na komplementarnoj primeni grupnog, individualnog i rada u zajednici. Prvu komponentu čini grupni rad sa mladima, usmeren na usvajanje značajnih socijalnih i emocionalnih veština i jačanje njihovog pozitivnog identiteta. Druga komponenta obuke sastoji se iz individualnog rada sa mladima kojim se definišu i prate individualni razvojni planovi mladih. Poslednju komponentu čini rad u zajednici, usmeren na praktičnu primenu stečenih znanja i veština i ostvarivanje veza sa značajnim akterima u zajednici.

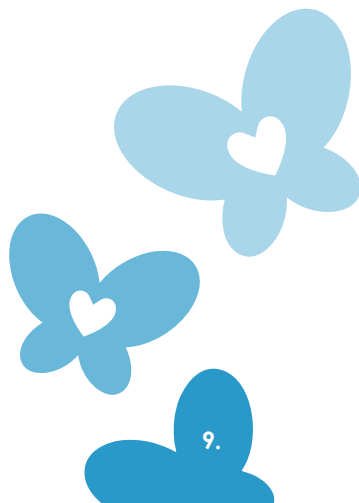
Ciljevi i ishodi obuke za osamostaljivanje

KOMPONENTA	CILJ	ISHODI
Grupna podrška	Unapređenje socijalnih i emocionalnih veština mladih	<ul style="list-style-type: none">• Ojačane socijalne veštine (komunikacija, rešavanje konflikata, odupiranje negativnim pritiscima);• Ojačane emocionalne veštine (samokontrola, emocionalna pismenost);• Osnažen pozitivni identitet (pozitivna i integrativna slika o sebi i samefikasnost).
Individualna podrška	Emocionalno osnaživanje i prevazilaženje individualnih teškoća	<ul style="list-style-type: none">• Ojačani lični kapaciteti (samopouzdanje, samopoštovanje);• Stečene veštine su integrisane u svakodnevnom funkcionisanju mladih;• Umanjen je otpor ka napuštanju domskog ili porodičnog smeštaja.
Aktivnosti u zajednici	Umrežavanje mladih u lokalnu zajednicu	<ul style="list-style-type: none">• Mladi su upoznati sa značajnim akterima u lokalnoj zajednici i znaju kako da iskoriste resurse zajednice;• Kod mladih je smanjena nelagodnost pri komunikaciji sa predstavnicima različitih ustanova.

Obuka se sprovodi tokom šest meseci, ali joj prethodi tromesečna priprema kroz individualne susrete sa mladima. Priprema se ogleda u individualnom radu sa mladima, na nedeljnom nivou, a sa ciljem motivisanja mladih za aktivno učešće u radu na sopstvenom razvoju i pripremi za napuštanje sistema. Nakon toga sledi šestomesečna intenzivna obuka gde se uključuju i ostale komponente modela, a individualni susreti sa mentorom menjaju svoju dinamiku, te se realizuju jednom do dva puta mesečno.

Kratak pregled sadržaja i načina primene komponenti modela podrške

KOMPONENTA	OPIS	SADRŽAJ	SADRŽAJ
Grupna podrška	Šest radionica	Teme radionica: emocionalna pismenost, komunikacija, asertivnost, samoefikasnost, samostalno mišljenje, lični identitet.	<ul style="list-style-type: none"> • Visoko interaktivne, iskustvene radioničarske sesije sa grupom mladih; • Svaka radionica je u trajanju od minimum dva do maksimum četiri sata; • Održavanje jedne radionice mesečno.
Individualna podrška	Mesčni individualni susreti sa mentorom	Kreiranje i praćenje individualnih planova sa mladima.	<ul style="list-style-type: none"> • Dinamika održavanja prema potrebama mlade osobe, najčešće jednom u dve nedelje; • Individualni savetodavni rad sa mladom osobom kroz partnerski odnos.
Aktivnosti u zajednici	Šest poseta resursima u zajednici	Organizovanje poseta institucijama sistema i biznis sektoru, upoznavanje sa pravima i načinima ostvarivanja prava, procedurama i načinu funkcionisanja institucija, kao i mogućnostima za zapošljavanje i samozapošljavanje.	<ul style="list-style-type: none"> • Odlazak saradnika sa mladima u posete institucijama jednom mesečno; • Obavezna priprema saradnika i kontakta u institucijama o cilju i željenim ishodima svake pojedinačne posete; • Poželjno sumiranje sa mladima nakon održanih poseta.

OPŠTE SMERNICE ZA IMPLEMENTACIJU

U narednim poglavljima su detaljno opisane svaka od komponenti programa obuke, sa specifičnim smernicama za implementaciju. Međutim, potrebno je istaći i određene opšte smernice za implementaciju programa obuke u celini:

- Sam program obuke može sprovoditi jedna ili više organizacija, ili drugih aktera. Ključan kriterijum u određivanju nosioca programa obuke zapravo predstavlja postojanje kapaciteta (resursa i iskustva) u sprovođenju konkretne komponente projekta.
- Ukoliko program obuke sprovodi veći broj aktera, neophodno je održavati redovne mesečne sastanke (i po potrebi i vanredne ili telefonske kontakte) između članova tima odgovornog za implementaciju obuke, kako bi se pravovremeno reagovalo na sve tekuće zadatke, kao i na nepredviđene izazove.
- Saradnike koji će implementirati sa mladima sve komponente obuke poželjno je birati iz redova ljudi sa kojima mladi imaju ostvarene pozitivne socijalne odnose, jer će već ostvarene relacije potpomoći procesu tokom obuke i pojačaće motivaciju mladih za aktivacijom i radom na sebi.
- Neophodno je održavati redovnu komunikaciju sa osobama zaduženim za brigu o mladoj osobi, te, uz poštovanje principa poverljivosti, izveštavati o toku i ishodišta obuke. Ukoliko se za tim javi potreba, moguće je organizovati susrete sa osobama zaduženim za mladu osobu i saradnicima koji sprovode obuku, uz prisustvo i participaciju same mlade osobe tokom susreta, a radi rešavanja spornih pitanja koje uključuju mladu osobu i njeno okruženje.
- Mlade osobe se uključuju u program oko 9 meseci pre napuštanja domskog ili porodičnog smeštaja. Uključivanje u program obuke može biti planirano planom otpusta, ali se mlada osoba mora motivisati da dobrovoljno učestvuje u programu obuke.
- Potrebno je sadržaj obuke prilagođavati konkretnoj grupi mladih koja se uključuje u njenu realizaciju, imajući u vidu specifičnosti populacije dece i mladih bez roditeljskog staranja, te njihove heterogenosti. Stoga je značajan element programa obuke njegova fleksibilnost. Međutim, ovo ne znači da treba proređivati aktivnosti, već njihov sadržaj prilagoditi potrebama konkretne grupe mladih.
- Svi saradnici koji se uključuju u rad sa mladima u programu obuke treba da poseduju određene veštine rada sa mladima, znanja o sistemu socijalne zaštite, dostupnim uslugama na nacionalnom i lokalnom nivou, te da poznaju lokalnu zajednicu u kojoj se mladi kreću, kako bi iskustvo i očekivanja mladih što bolje integrisali u realne okvire života nakon izlaska iz doma ili sa hraniteljstva.

I

GRUPNA PODRŠKA

Vesna Popović, Marija Nešić i Jasmina Todorović

Za implementaciju komponente grupne podrške mladima zadužena je bila organizacija CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine. Grupni rad sa mladima usmeren je na sticanje emocionalnih i socijalnih veština, koje se, kroz druge komponente obuke, učvršćuju i koriste u praksi.

OSNOVNI PRINCIPI

- **Visoka interaktivnost** – usvajanje znanja i veština sprovodi se kroz aktivno učešće mladih u radionicama, simulacije, uvežbavanje i iskustveno učenje.
- **Prilagođenost** – sadržaj radionica i ključne poruke prilagođavaju se konkretnim učesnicima na radionici i njihovim potrebama. Stoga, i pored toga što je izrađen kurikulum za sve radionice, on podrazumeva prilagođavanje na terenu svakoj grupi i svakom pojedinačnom učesniku.
- **Fleksibilnost** – u skladu sa potrebama mladih koje se iskažu tokom implementacije radionica, voditelji su fleksibilni da potpuno odstupe od plana i usmere temu na goruće polje u toj oblasti za mlade.
- **Igra** – Pored interaktivnosti kao principa, dopunjujući jeste taj što se aktivnosti sprovode na način da za mlade predstavljaju izvor zabave, izazova i osećanja zadovoljstva.
- **Negovanje prihvatajuće atmosfere** – s obzirom na to da je u pitanju grupni rad, aktivnosti se sprovode na način da aktiviraju sve učesnike i obezbeđuju atmosferu u kojoj se oni osećaju slobodno i sigurno.

STRUKTURA INTERVENCIJA

Grupna podrška realizuje se u vidu visoko interaktivnih radionica sa mladima. U okviru programa obuke za osamostaljivanje mapirane su i izdvojene one teme koje su od značaja za uspešno funkcionisanje mladih osoba nakon izlaska iz doma ili hraniteljske porodice.

Ciljevi i ishodi obuke za osamostaljivanje

TEMA	ISHODI
Emocionalna pismenost	<ul style="list-style-type: none">• Prepoznavanje sopstvenih i tuđih emocija;• Razumevanje funkcije emocija.
Rešavanje konflikata	<ul style="list-style-type: none">• Razumevanje uloge konflikta u komunikaciji;• Unapređenje veština rešavanja konflikata.
Asertivnost	<ul style="list-style-type: none">• Prepoznavanje sopstvenog stila komunikacije;• Ojačanje veštine upotrebe asertivnog modela komunikacije.
Odupiranje negativnim pritiscima	<ul style="list-style-type: none">• Ojačanje veština samostalnog odlučivanja;• Ojačanje veština odupiranja negativnim pritiscima okruženja.
Lični identitet	<ul style="list-style-type: none">• Povećanje integrisanosti ličnog identiteta;• Razumevanje faza razvoja ličnog identiteta.
Samoefikasnost	<ul style="list-style-type: none">• Ojačanje samoefikasnosti;

SADRŽAJ INTERVENCIJA

U okviru komponente grupnog rada sa mladima, tokom pilot faze projekta razvijen je i testiran kurikulum radionica koji pokriva šest tematskih jedinica radioničarskog tipa. U nastavku poglavlja prikazani su ključni elementi kurikuluma koji omogućavaju akterima da samostalno osmisle i realizuju aktivnosti grupnog rada sa mladima. Ukoliko postoji želja za implementacijom kurikuluma CEPORE u celosti, on je dostupan bez naknade, uz prethodnu pisanu molbu od strane aktera koji žele da ga implementiraju.

TEMA: EMOCIONALNA PISMENOST

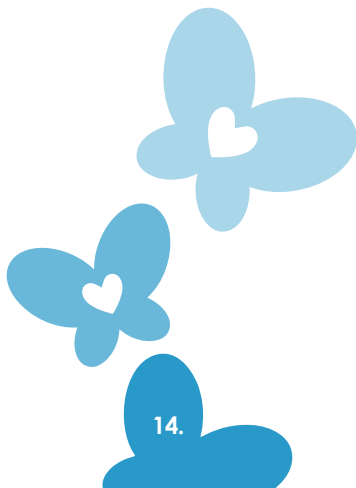
Značaj teme za mlade: Razvoj veštine emocionalne pismenosti omogućava mladima da steknu uvid u potrebu i mogućnost upravljanja sopstvenim emocijama, odnosno znanje o tome kako, kada i gde se izražavaju emocije i kako one utiču na druge. Kao populacija koja se zbog specifičnosti odrastanja često suočava sa neprijatnim emocijama, emocionalna pismenost mladima iz sistema omogućava prepoznavanje pozitivne funkcije takvih emocija i sprečava ih da izbegavaju situacije koje za njih mogu biti neprijatne.

STRUKTURA	ČETIRI CELINE
1. Šta su emocije i kada se javljaju	<i>Cilj:</i> Upoznavanje sa osnovnim pojmom emocija i ciklusom javljanja emocija.
	<i>Kratak opis:</i> Na pojmovima koji predstavljaju značajne osobe, dešavanja ili predmete za mlade, analizirati kako se osećanja u vezi njih menjaju kada se okolnosti promene (kada su ti pojmovi u riziku, prisutni su, oduzeti su nam ugroženi i drugo).
2. Vrste emocija	<i>Cilj:</i> Upoznavanje učesnika sa osnovnim podelama emocija.
	<i>Kratak opis:</i> Upoznavanje sa odlikama osnovnih emocija, afekata, raspoloženja i sentimenata kroz igru pantomime.
3. Moje emocije	<i>Cilj:</i> Unapređenje veština prepoznavanja i imenovanja sopstvenih emocija.
	<i>Kratak opis:</i> Vođena fantazija sa više scenarija uz analizu javljenih emocija, sa akcentom na što preciznijem imenovanju i mapiranju intenziteta njihovog javljanja.
4. Tuđe emocije	<i>Cilj:</i> Unapređenje veština prepoznavanja tuđih emocija.
	<i>Kratak opis:</i> Analiza neverbalnih signala drugih pri izražavanju emocija kroz vežbe sa zamrznutim slikama.

TEMA: REŠAVANJE KONFLIKATA

Značaj teme za mlade: Veliki broj mladih u sistemu ima niži prag tolerancije na frustraciju u odnosu na druge mlade. Pored toga, posebno mladi u domovima, navikli su na funkcionisanje u kolektivu, po pravilima institucije – formalnim i neformalnim. Stoga, nakon izlaska iz zaštite, češće stupaju u konflikte (manjeg i većeg intenziteta), a nemaju dovoljno razvijene veštine rešavanja konflikata. Učestali konflikti bez konstruktivnog rešenja mogu veoma značajno otežavati integraciju mladih u zajednicu i opteretiti njihovo psihosocijalno funkcionisanje.

STRUKTURA	TRI CELINE
1. Šta su konflikti?	<p><i>Cilj:</i> Razumevanje značenja konflikta i načina njihovog nastanka.</p> <p><i>Kratak opis:</i> Voditelji sceniraju realističan konflikt (koji se bira u skladu sa situacijom u kojoj se radionica realizuje). Nakon eskalacije konflikta, mladima se otkriva da je konflikt bio isceniran i sa njima se analiziraju elementi konflikta, razlog njegovog nastanka i posmatraju se različiti uglovi prikazane situacije.</p>
2. Zašto konflikt uopšte nastaje?	<p><i>Cilj:</i> Razumevanje različitih razloga nastajanja konflikata.</p> <p><i>Kratak opis:</i> Kroz diskusiju i lične primere učesnika analizirati različite tipove konflikata i njihov značaj (konflikti informacija, interesa, konflikti u odnosima, konflikti resursa, vrednosti, strukturalni resursi). Fokus je na razumevanju razloga i njihovog značaja, ne na učenju kategorizacije.</p>
3. Načini ponašanja u situaciji konflikta	<p><i>Cilj:</i> Razvijanje veština rešavanja konflikata.</p> <p><i>Kratak opis:</i> Postaviti forum scenu sa konfliktnom situacijom, te kroz intervencije publike testirati različite stilove rešavanja konflikata. Mladi su ti koji predlažu i testiraju rešenja, a voditelji ih podstiču i pomažu im da primene određena rešenja. Sa mladima diskutovati o tome koji stil najčešće koriste, kao i o tome koji stil najčešće dovodi do rešavanja konflikta.</p>

TEMA: ASERTIVNOST

Značaj teme za mlade: Asertivnost kao balans između zastupanja svojih prava i poštovanja tuđih od velikog je značaja za mlade nakon izlaska iz sistema. Mladi neretko počinju da žive sa cimerima nakon izlaska, gde se po prvi put susreću sa velikim brojem novih situacija u kojima treba da balansiraju između svojih i tuđih potreba. Pored toga, zaposlenje samo po sebi nosi gotovo svakodnevno potrebu za korišćenjem principa asertivnosti u komunikaciji i rešavanju određenih izazova.

STRUKTURA	TRI CELINE
1. Kontekst komunikacije	<i>Cilj:</i> Razumevanje potrebe za prilagođavanjem komunikacije u odnosu na kontekst.
	<i>Kratak opis:</i> Kroz simboličku vežbu u kojoj se različitim lopticama obara ista flaša, analizirati potrebu prilagođavanja načina komunikacije u skladu sa situacijom. Uvođenje u stilove komunikacije i predstavljanje agresivnog, pasivnog i asertivnog stila (pasivno-agresivni uključiti ukoliko ga mladi spomenu kroz svoje primere).
2. Stilovi komunikacije	<i>Cilj:</i> Informisanje mladih o karakteristikama različitih stilova komunikacije.
	<i>Kratak opis:</i> Mladi crtežima na hamerima uz obrise ljudskih figura predstavljaju karakteristike ponašanja tri stila komunikacije (na koji način komuniciraju, kakve reči koriste, kako se ponašaju, kako izgledaju i slično).
3. Asertivna komunikacija	<i>Cilj:</i> Razvijanje veština asertivne komunikacije.
	<i>Kratak opis:</i> Mladi igraju društvenu igru. Izvlače konfliktnu situaciju i imaju ograničen broj kartica sa likovima koji predstavljaju različite stilove komunikacije, te biraju koji stil će iskoristiti za konkretnu situaciju. Nakon toga, ta situacija se proigrava.

TEMA: ODUPIRANJE NEGATIVNIM PRISTICIMA

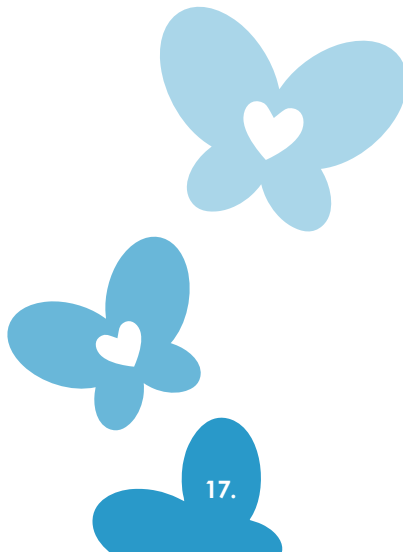
Značaj teme za mlade: Pritisak vršnjaka jeste jedan od najčešćih povoda za uključivanje u rizična ponašanja u opštoj populaciji. Ovaj faktor dodatno dolazi do izražaja kod grupa koje su u riziku zbog svog nedovoljno osnaženog položaja u društvu, kao što su mladi bez roditeljskog staranja. Negativni pritisci okruženja mogu u mnogome uticati na životni tok mladih nakon izlaska iz doma.

STRUKTURA	TRI CELINE
1. Marionete	<i>Cilj:</i> Prizivanje neprijatnog osećanja kada nama neko upravlja protiv naše volje.
	<i>Kratak opis:</i> Kroz vežbu u parovima odigrati igru marioneta (jedan učesnik nevidljivim koncima upravlja drugim), nakon čega diskutovati sa mladima o tome kako su se osećali kada je neko njima upravljao i da li taj osećaj mogu da povežu sa realnim situacijama.
2. Nagovori me	<i>Cilj:</i> Prepoznavanje različitih metoda vršenja pritiska.
	<i>Kratak opis:</i> Svi učesnici jednog nagovaraju na nešto i isprobavaju različite taktike. Nakon što je svako bio u poziciji da ga nagovaraju, analizira se koje metode su drugi koristili i da li su mladi posebno „slabi“ na neki pristup onih koji „pritiskaju“ – traga se za slabim tačkama mladih.
3. Teret	<i>Cilj:</i> Ukazivanje na individualnu tačku „pucanja“ pod prevelikom pritiskom.
	<i>Kratak opis:</i> Kroz simbolično opterećivanje mlade osobe velikim brojem knjiga koje mora da drži na dlanovima bez dodatne potpore, ukazuje se na „težinu“ koju nosi ponavljani i jak pritisak, te se mapiraju individualne tačke „pucanja“. Ukazuje se na značaj preveniranja popuštanja pod pritiskom, te pravovremenog reagovanja u pojedinačnim situacijama pritiska.
4. Odbijanje pritiska	<i>Cilj:</i> Unapređenje veština odbijanja pritiska.
	<i>Kratak opis:</i> Mladima se predstavljaju različite vrste „NE“, koje su efektivne u odbijanju pritiska. Voditelji zatim simuliraju situacije pritiska, a mladi koriste različite odgovore kako bi isprobali sve vrste odbijanja pritiska.

TEMA: LIČNI IDENTITET

Značaj teme za mlade: Pitanje ličnog identiteta, njegovih elemenata i njegove integrisanosti od velikog je značaja za mlade bez roditeljskog staranja i svakako zahteva dugoročan rad na životnoj priči i osnaživanju pozitivnog ličnog identiteta. Konkretna radionica je stoga usmerena na osveščivanje aktuelne slike o sebi i svojih ključnih odlika, kao i elemenata iz koje se ta slika gradi i usled kojih se menja.

STRUKTURA	TRI CELINE
1. Elementi ličnog identiteta	<i>Cilj:</i> Razumevanje kompleksnosti elemenata ličnog identiteta.
	<i>Kratak opis:</i> Mladi imaju zadatak da se predstavljaju kroz pojedinačne reči, bez daljih objašnjenja. Nakon toga se njihovi odgovori grupišu prema elementima ličnog identiteta, a mladi dobijaju zadatak da otkriju kriterijum grupacije. Nakon toga sledi upoznavanje mladih sa elementima ličnog identiteta.
2. Razvoj ličnog identiteta	<i>Cilj:</i> Razumevanje uticaja različitih životnih događaja na razvoj ličnog identiteta.
	<i>Kratak opis:</i> Kroz vežbu sa plastelinom mladi grade svoje „JA“ kroz dodavanje novih elemenata (nove boje plastelina) na svoju skulpturu od plastelina pri isticanju za njih važnih životnih događaja (bilo prijatnih bilo neprijatnih). Svi u grupi dele koji su to ključni elementi koji su uticali na razvoj i promene njihovog „JA“.
3. Ko sam ja	<i>Cilj:</i> Jačanje pozitivnog identiteta.
	<i>Kratak opis:</i> Kroz priču voditelja koja prati njegovu akciju, sjediniti sve boje plastelina na sopstvenoj skulpturi i napraviti novu od integrisanih delova različitih boja, te zaključiti o tome da sve što imamo u iskustvu jeste deo nas, ali da sami biramo ko želimo da budemo.

TEMA: SAMOEFIKASNOST

Značaj teme za mlade: Samoefikasnost, kao verovanje da sopstvenim akcijama možemo doći do željenih ciljeva, od velikog je značaja za planiranje ciljeva i njihovo ostvarivanje. Osobe sa visokom samefikasnošću imaju sigurnost u svoje kapacitete, te veruju da za izazovne situacije postoji rešenje do kog oni mogu da dođu. Razvijanje samoefikasnosti može biti izrazito važno za mlade u trenucima krize nakon izlaska iz doma ili sa hraniteljstva i može delovati veoma podsticajno za njihovu uspešnu adaptaciju na život van sistema socijalne zaštite.

STRUKTURA	TRI CELINE
1. Palačinke	<p><i>Cilj:</i> Razumevanje konstrukta samoefikasnosti i njegovih elemenata.</p> <p><i>Kratak opis:</i> Mladi ističu koji sastojci su potrebni za palačinke, a zatim vode proces kreiranja smese za palačinke, pečenja i mazanja palačinki. Izrazito je važno da sve mlade osobe samostalno budu u prilici da ispeku svoju palačinku, a zatim i da je namažu – bez smernica drugih. Voditelji pružaju podršku pri procesu pečenja samo u slučaju da se javi visok nivo frustracije kod učesnika. Nakon gozbe, sa mladima se diskutuje na koji način smo došli do palačinki – kako smo znali koji sastojci nam trebaju, kako izgleda proces pripreme i kako znamo da li smo bili uspešni. Nakon toga se konkretan životni primer (po mogućstvu neki primer koji je relevantan za same mlade iz grupe) provlači kroz iste faze, te se ističe značaj iskustva za razvoj sigurnosti, odnosno samoefikasnosti u celosti.</p>
2. Moji ciljevi	<p><i>Cilj:</i> Razvijanje veština određivanja dugoročnih i kratkoročnih ciljeva.</p> <p><i>Kratak opis:</i> Na crtežu stepenica mladi upisuju svoje dugoročne ciljeve i, uz podršku voditelja, određuju sve stepenice koje je potrebno preći do ostvarenja dugoročnog cilja. Zatim se svaki stepenik analizira, te se slaže hronološki ili logički u skladu sa svojim sadržajem i doprinosom dugoročnom cilju. Za svaku stepenicu planiraju se konkretne aktivnosti kojima će se taj stepenik preći. Rezultat vežbe su razvojni planovi mladih.</p>
3. „Baket“ (engl. bucket) lista	<p><i>Cilj:</i> Podsticanje na akciju</p> <p><i>Kratak opis:</i> Mladi upisuju na papiriće ciljeve sa svoje baket liste, a zatim ih ubacuju (gađaju) u kantu. Nakon toga se vodi kratka diskusija sa mladima sa zaključkom da se ciljevi neće ostvariti sami od sebe samo zato što smo ih tamo ubacili, nego da će, ako se ne pokrenemo, samo u kanti i ostati.</p>

SMERNICE ZA IMPLEMENTACIJU

Na osnovu dosadašnjeg iskustva saradnika CEPORE, kao i pilotiranja programa obuke u praksi, sledeće smernice su se izdvojile kao značajne za uspešnu implementaciju ove komponente programa obuke:

- Tokom radioničarskog rada poželjno je oslanjati se na postojeća iskustva i znanja mladih, pre nego na izmišljena.
- Gupni rad za mlade treba da ima isti značaj bez obzira na broj mladih u grupi – ne praktikovati otkazivanje aktivnosti ukoliko se na konkretnoj radionici javi mali broj mladih. Mladima je važna doslednost i dostupnost aktivnosti.
- Aktivnosti realizovati van smeštaja mladih ukoliko za to postoje uslovi.
- U cilju motivacije mladih za aktivno učešće u drugim komponentama programa obuke, kao deo grupe je moguće uključiti i individualnog savetnika i saradnike koji učestvuju u sprovođenju aktivnosti u zajednici.
- Sam susret na radionicama takođe iskoristiti za sumiranje dosadašnjeg iskustva na obuci i informisanja mladih o predstojećim aktivnostima i u okviru drugih komponenti.
- Ukoliko se pojavi potreba za obradom neke druge teme sa konkretnom grupom mladih tokom trajanja programa obuke, treba biti fleksibilan i odgovoriti na tu potrebu, te modifikovati plan radionica.

PREDUSLOVI ZA USPEŠNU IMPLEMENTACIJU KOMPONENTE

Određeni faktori u mnogome mogu uticati na uspešnost implementacije komponente grupnog rada sa mladima, a mnogi od njih vezani su za same realizatore, odnosno voditelje radionica.

1. Preduslovi vezani za iskustvo i kapacitete voditelja

- Da bi radioničarski rad sa mladima ostvario svoje efekte, a pritom bio interesantan i motivišući mladima da na aktivnosti učestvuju, voditelji radionica bi trebalo da budu osobe koje su mladima interesantne, koje mladi cene i sa kojima žele da se druže. Preterana formalanost ili postavljanje u poziciju moći u odnosu na mlade otežava uspostavljanje odnosa, prenos znanja i drastično smanjuje motivaciju mladih.
- Pored veština uspostavljanja i održavanja odnosa sa mladima, voditelji treba da imaju razvijene veštine grupnog vođenja, te da umeju da održavaju i prate grupnu dinamiku, organizuju aktivnosti na način da su dinamične, zanimljive, izazovne i zabavne, te da angažuju sve učesnike u aktivnosti.

- Potrebno je da voditelji zaista vladaju temom o kojoj pričaju sa mladima. Imajući u vidu iskustva mladih i iskustva u radu sa mladima, nije retka situacija da mladi pokrenu samoinicijativno svoje životne primere, te je poželjno tada njih i obraditi na samoj radionici. Stoga je neophodno da radionicu vode profesionalci sa znanjem iz oblasti, kako ne bi došli u rizik da mladima daju dezinformaciju ili sugerišu nerealna rešenja za njihove realne situacije. Pored znanja o temi, važno je da voditelji poznaju i zakonske i druge procedure ukoliko su one od značaja za temu koja se obrađuje, kako bi mogli da daju prave informacije mladima.

- Neretko se dešava da mladi iskažu potrebu za rešavanjem nekog, njima gorućeg pitanja tokom grupnog rada. Potrebno je da voditelji stoga imaju i razvijene veštine savetodavnog rada kako bi adekvatno odgovorili na potrebe mlade osobe i uputili je ka onome ko može da dugoročnije odgovori na tu potrebu uz održavanje visokog poverenja i pouzdanja između stručnjaka i mlade osobe.

2. Organizacioni preduslovi

- S obzirom da grupni rad obuhvata rad sa većim brojem mladih istovremeno, značajan organizacioni preduslov predstavlja ostvarena mreža za komunikaciju sa samim mladima. Ona može obuhvatati direktne kontakte sa mladima, ali i kontakte preko njihovih vaspitača ili hranitelja.

- Poželjno je da se aktivnosti sprovode van doma, ali na ustaljenoj lokaciji i u ustaljenom terminu, kako bi mladi stekli rutinu i osećali slobodu da samostalno dolaze i odlaze sa aktivnosti.

- Osigurati da prostor u kome se radi omogućava slobodno kretanje i premeštanje nameštaja (stolica i stolova), kako bi mogla da se održi planirana dinamika svake pojedinačne radionice.

- Osigurati da se u prostoru u kome se sprovode radionice poštuju sve bezbednosne procedure koje osiguravaju bezbednost korisnika tokom aktivnosti.

II INDIVIDUALNA PODRŠKA

Nataša Raičević

Individualna podrška, donedavno u GRiGu nazivana individualno mentorstvo, je usluga, namenjena deci i mladima koja se suočavaju sa različitim vrstama izazova tokom odrastanja, bilo da su ti izazovi razvojni ili su deo nepovoljnih životnih okolnosti.

Individualna podrška, predstavlja intenzivnu, „jedan na jedan“ podršku, u kojoj profesionalac/savetnik i mlada osoba učestvuju kao partneri saradnici na prevladavanju zajednički prepoznatih teškoća. Iako ima elemente savetodavog rada, individualna podrška nije samo to, zapravo mnogo je širi opus rada na raspolaganju. Za implementaciju komponente individualne podrške, u okviru projekta „Zajedno smo jači“, bio je zadužen Centar za socijalno-preventivne aktivnosti „GRiG“.

OSNOVNI PRINCIPI

- **Individualni pristup svakoj mladoj osobi** – individualna podrška najverovatnije neće biti „preslikana“, ustaljena intervencija u više različitih slučajeva. Svaka mlada osoba ima svoje potrebe, senzibilitet i njemu/njoj svojstvene mehanizme kojima se koristi u kriznim situacijama. Savetnik ima zadatak da zajedno sa mladom osobom otkrije potrebe i mehanizme te da ih zajedno usmere ka rešavanju problema.
- **Participacija mlade osobe** – mlada osoba aktivno učestvuje u donošenju odluka i kreiranju same usluge. Dajemo im mogućnost i podržavamo ih da preuzmu odgovornost te da donose odluke koje se tiču njihovih života.
- **Multisistemski pristup** – profesionalac posmatra mladu osobu u celokupnom životnom kontekstu, ne zanemarujući ni jedan njegov segment i zajedno sa mladom osobom traži snage u svakom od tih segmenata koje koriste za prevladavanje teškoća.

TOK INTERVENCIJA

Kako bi individualni rad sa mladom osobom doneo najbolje rezultate, potrebno je da se profesionalac i mlada osoba ponašaju kao prijatelji i „naučnici“.

Njihov **zadatak** je da zajedno:

- Analiziraju snage i teškoće (prikupljaju podatke);
- Kreiraju i primenjuju strategije promene (eksperiment/probe);
- Evaluiraju delotvornost strategija promene (evaluacija ishoda) i
- Modifikuju intervenciju (sporvođe još eksperimenata/proba).

Kroz zajednički proces neuspeh se razume kao prilika za učenje i koristi se za dalje kreiranje plana i koraka ka realizaciji tog plana.

Kada govorimo o intenzivnom individualnom radu ono podrazumeva i određeni vremenski okvir. Individualna intezivna podrška podrazumeva pružanje usluge u periodu od najmanje 6 meseci. To je period za koji je predviđeno da se realizuju sve faze usluge, podeljene na 3 celine:

1. Prijem/ početak rada. Uspostavljanje kontakta i vreme za pridruživanje, odnosno za kreiranje osnovne klime poverenja. Kroz pridruživanje pripremamo dogovor oko narednog „druženja“, uspostavljamo radni savez i potpisujemo sporazum. Ova prva procena je posvećena otkrivanju prirode nezadovoljenih potreba i okolnosti života mlade osobe.

2. Procena i planiranje usluge. U ovoj fazi, profesionalac postavlja hipoteze o mladoj osobi i zajedno sa mladom osobom radi na sledećim zadacima: označavanju stepena teškoća, definisanju snaga, određivanju primarnog lokusa problema, odabiru prioritetne oblasti na koje bi želeli da deluju, analiziranju faktora koji proizvode i održavaju problem ili problematično ponašanje, identifikovanju snaga i resursa mlade osobe i okruženja koje mogu da doprinesu željenim promenama i određivanju željenog nivoa promene.

3. Monitoring napretka i evaluacija. Da bi se zaista ponašali kao „naučnici“ profesionalac i mlada osoba stalno prate koliko ih realizovane aktivnosti približavaju dogovorenim ciljevima. Formalna revizija se, kroz supervizijsku podršku realizuje se na 3 meseca, kada se šalju i izveštaji uputnom organu (voditelju slučaja, vaspitaču u domu, stručnoj službi u domu, staratelju itd.).

OPIS INTERVENCIJA

U okviru individualne podrške, kroz rad jedan na jedan sa mladom osobom, savetnik koristi četiri tipa intervencija: konkretne, edukativne, terapijske i zastupničke. Odabir konkretnog tipa intervencija zavisi od svakog pojedinačnog slučaja, odnosno potreba svake pojedinačne mlade osobe.

1. Konkretne/praktične/ intervencije:

Kada pričamo o konkretnim, praktičnim intervencijama pre svega se misli na veoma različite aktivnosti i rezultate koje se najčešće realizuju na terenu i u vezi su sa specifičnim potrebama mlade osobe. Koje intervencije će se primeniti zavisi od potreba mlade osobe i postojećeg sistema podrške, od kapaciteta okruženja da pruži podršku i isključivo uz njihovu saglasnost.

AKTIVNOSTI

Praktična podrška samostalnom stanovanju – traženje smeštaja, pomoć oko organizovanja selidbe, zajednička kupovina garderobe, kućne hemije, namirnica, plaćanje računa, čuvanje novca za mladu osobu i slično. socijalne zaštite.

Praktična podrška u procesu lečenja – prikupljanje dokumentacije, uputa, čuvanje medicinske dokumentacije, odlazak u pratnji na lekarske preglede i ostale aktivnosti kao pomoć celokupnoj organizaciji lečenja.

Praktična podrška pri organizaciji slobodnog vremena – pomoć oko učlanjenja u neki od sportskih kluba i udruženja, angažovanje za volontiranje, odlazak na kulturna dešavanja u zajednici, povezivanje sa vršnjačkim grupama, upućivanje na druge resurse u zajednici (na primer Crveni krst, biblioteka, održenje građana, radionice, edukacija, dom zdravlja, druge službe).

Finansijka podrška i druga materijalna pomoć – pomoć u pisanju zahteva za dobijanje materijalne pomoći, istraživanje drugih izvora podrške, pomoć pri radnom osposobljavanju i angažovanju, pomoć u nabavci hrane, ogreva, odeće, obuće i slično.

2. Edukativne intervencije

Edukativne intervencije mogu da se sprovode kroz razgovor, obuhvataju davanje relevantnih informacija i saveta, ali i podučavanje veštinama. Kao i prethodne, predstavljaju jedan segment rada i prisutne su u radu u meri koja je prepoznata kao potrebna intervencija. Ove intervencije dopuna su grupnoj komponenti rada, jer učvršćuju njihove efekte u svakom pojedinačnom slučaju uključene mlade osobe. Pored toga, one služe motivisanju za aktivnim učešćem u komponenti aktivnosti u zajednici.

AKTIVNOSTI

Unapređenje veština, kao što su:

- Veštine komunikacije i veštine upravljanja sukobima (nenasilna komunikacija, rešavanje sukoba, prepoznavanje emocija koje dovode do sukoba, prepoznavanje rizičnih situacija, učenje na osnovu iskustva i tako dalje);
- Veštine u funkciji zaštite zdravlja (poznavanje zdravih stilova života, prepoznavanje rizika i štetnih uticaja po zdravlje, zdrava ishrana, veštine zaštite reproduktivnog zdravlja);
- Veštine traženja posla i zapošljavanja (veštine pisanja radne biografije, samoprezentacije, vođenja razgovora sa budućim potencijalnim poslodavcem i slično);
- Veštine upravljanja budžetom, odnosno raspolaganja novcem.

Uključivanje u:

- Neformalne grupe podrške (susedstvo, klubovi);
- Formalne resurse podrške (škola, dnevni centar);
- Grupe za igru i rekreaciju.

3. Terapijske intervencije

Ove intervencije najkonkretnije obuhvataju savetodavne veštine/intervencije. Profesionalac sam ili uz podršku supervizora procenjuje do koje mere može da vodi savetodavni proces i da li je potrebno uključiti veći stepen podrške u ovoj oblasti, poput intenzivnijeg terapijskog rada. Praksa je pokazala da ove intervencije najčešće obuhvataju: emocionalnu podršku, upravljanje besom, rad na životnoj priči, porodičnu medijaciju (u slučajevima povratka u biološku porodicu), posredovanje radi uspostavljanja i produblivanja porodičnih odnosa, rad na gubicima, pomoć u procesu tugovanja, povezivanje lične i porodične istorije, kokreiranje koherentnog narativa/ razumevanje razloga/, integrisanje identiteta, podsticanje doživljaja lične vrednosti i snage, razvoj rezilijentnosti, razvoj socijalne podrške, uspostavljanje novih odnosa, širenje mreže prijatelja, komšija i slično.

AKTIVNOSTI

Kratkotrajne intervencije:

- Intervencija u krizi

Može biti direktno, neposredno ili upućivanje u za to predviđenu ustanovu

Dugotrajne intervencije usmerene:

- Savetovanje vezano za PAS

Može biti direktno, neposredno ili upućivanje u za to predviđenu ustanovu

Druge intervencije:

- Medijacija pri povratku u biološku porodicu
- Savetovanje vezano za gubitak i žalovanje

Može biti direktno, neposredno ili upućivanje u za to predviđenu ustanovu

4. Zastupničke (osposobljavajuće) intervencije

Zastupničke intervencije su, za razliku od prethodno navedenih, više usmerene na okruženje, na aktere u zajednici u okviru svih sistema koji mogu biti od značaja za mladu osobu. Cilj ove grupe aktivnosti jeste da povezuju mladu osobu sa drugim izvorima podrške upućivanjem i posredovanjem, a i neposrednim zastupanjem kako bi se ostvarila prava mlade osobe.

AKTIVNOSTI

Zastupanje u lečenju – istraživanje sa mladom osobom o svim potencijalnim oblicima lečenja u konkretnom slučaju, dogovaranje susreta i sastanaka sa predstavnicima zdravstvenog sektora i zastupanje interesa mlade osobe pred njima, povezivanje svih aktera u zajednici koji bi mogli biti od značaja u procesu lečenja.

Zastupanje u svim drugim oblastima koje su značajne za razvoj mlade osobe, kroz ostvarivanje prava, koje je iz određenih razloga otežano ili zaustavljeno.

DOKUMENTACIJA ZA PRAĆENJE IMPLEMENTACIJE KOMPONENTE

1. Dokumentacija korisnika za individualno praćenje aktivnosti sa mladom osobom

- Lista praćenja;
- Uputni dokument (ako postoji);
- Ugovor – radni sporazum mentora i mlade osobe;
- Procena potreba – snaga i teškoća /obrazac/;
- Individualni plan razvoja i podrške mlade osobe /obrazac/;
- Izveštaj sa ishodima /obrazac/;
- Korespondencija sa drugim akterima u vezi mlade osobe /tj. zadovoljavanja potreba i ostvarivanja prava mlade osobe/.

2. Dokumentacija za praćenje usluge

- Monitoring tabela centralna /obrazac/;
- Monitoring tabela pojedinačna /obrazac/;
- Sveska zapisnika sa timskih sastanaka;
- Protokoli saradnje sa partnerima;
- Izveštaji o realizovanim aktivnostima i ishodima.

SMERNICE ZA IMPLEMENTACIJU

Nakon pilotiranja individualne podrške u praksi, u sklopu svih modaliteta koje je projekat predvideo, iznedrili su se zaključci i preporuke za buduću primenu ovog programa:

• **Individualnu podršku je korisnije uključiti u plan mlade osobe pred samo napuštanje socijalne zaštite.** Pokazalo se da je manje korisno intenzivno raditi 1 na 1 sa mladima koji će još neko vreme biti na smeštaju. Sve poslove savetovanja i planiranja tada je u nadležnosti stručnih radnika doma i nije korisno duplirati ovaj vid podrške.

• **Idealni trenutak za uključivanje individualne podrške jeste 9 meseci** pred izlazak iz doma, kako bi mlada osoba i profesionalac mogli da se upoznaju i rade na izgradnji odnosa. Sam početak usluge bi trebalo da bude planiran u saradnji sa organom starateljstva i stručnim radnikom u domu, a tokom kreiranja plana otpusta gde bi svi bili jasno upoznati sa dinamikom usluge i kako bi sam proces bio predvidiv. U ovom periodu savetnik može da podrži i motiviše mladu osobu da se uključi i u druge vidove podrške koje su predviđene programom.

• Preporuka tima koji je radio na pilotiranju jeste da je **potrebno najmanje 9 meseci** kako bi se mlada osoba podržala, pred sam izlazak, kao i da je preporučljivo da se ovaj vid podrške nastavi i nakon samog završetka modela pripreme za napuštanja zaštite, kako bi se mlada osoba podržala tokom samog izlaska, a zatim i kasnije kako bi se sigurnije adaptirala na novu sredinu.

PREDUSLOVI ZA USPEŠNU IMPLEMENTACIJU KOMPONENTE

Pored strukture same usluge i njene realizacije, važno je spomenuti i nekoliko preduslova koji se odnose na profesionalce koji bi realizovali ovu uslugu sa mladima. Ovi preduslovi obuhvataju veštine samog savetnika, znanja iz oblasti afektivne vezanosti, razumevanje adolescencije kao razvojne faze i aktivno, kontinuirano unapređivanje sopstvenih kapaciteta.

1. Veštine savetodavnog rada

Kao značajan preduslov za realizovanje individualne podrške, profesionalac bi trebalo da ima znanje iz oblasti savetodavnog rada. Pod tim podrazumevamo ovladavanje osnovnim intervencijama savetodavnog rada. Kako je razgovor osnovno „oruđe“ za rad svim profesionalcima u neposrednom radu sa ljudima, smatramo da je korisno da se podsetimo na sve intervencije koje bi mogle biti nazvane osnovnim intervencijama individualnog savetodavnog rada. Izdvajamo one koje se možda najčešće koriste upravo u radu sa adolescentima:

1. Pridruživanje – prva intervencija i veoma važna. Među veštinama savetodavnog rada koje će biti istaknute, ova intervencija se izdava kao dominantna i može se reći i presudna za uspešnost individualnog rada. Kroz pridruživanje kreiramo odnos sa mladom osobom koji pravi prostor da se sve druge intervencije lakše primene i prihvate. „Neće baš biti od pomoći klijentu ako iz naše perspektive pokušamo da promenimo njegovu tačku gledišta. Efikasan savetnik se pridružuje klijentu i pokušava da vidi svet onako kako ga klijent vidi.“ (Basic Personal Counselling: A Training Manual for Counsellors, David Geldard, Pearson Australia, 2012). Predstavlja napore savetnika da se mlada osoba oseća prijatno i da umanjí otpore za dalje intervenisanje. Važno je da se osoba oseća prijatno i prihvaćeno. Mogu da se iskoriste neobavezne teme, zanimljivosti, razgovor o vremenu, ili bilo šta slično kako bi se doprinelo osnovnoj klimi poverenja.

Rizik: previše prisnosti. Savetnik bi trebalo da vodi računa da se pridruživanje ne pretvori u dugo nepotrebno „časkanje“ i da se ne izgube granice savetnik/mlada osoba.

2. Refleksija – odražavanje/ogledanje onoga što primetimo u kontaktu sa mladom osobom.

Vrste:

- Na sadržaj (parafraziranje) – „Savetnik treba da reaguje aktivnije i to na način da iz sadržaja razgovora izvlači stvarno važne detalje i da ih kroz govor pojašnjava.“ (Basic Personal Counselling: A Training Manual for Counsellors, David Geldard, Pearson Australia, 2012). Refleksija sadržaja nam pomaže da se „proverimo“ sa mladima, da li mislimo na isto, da li smo se dobro razumeli, a pokazuje im našu autentičnu zainteresovanost za ono što govore. Takođe, nudi mogućnost da sadržaj koji je mlada osoba iznela doživi iz drugog ugla, interpretiranog od strane druge osobe, što može da promeni i percepciju i doživljaj tog sadržaja. Pored

parafraziranja, intervencija refleksije na sadržaj može da bude i u formi sumiranja. Sumiranje nam značajno pomaže u situacijama kada mladi iznesu značajnu količinu informacija koju i sam teško prate i razumeju, a sumiranje nam pomaže da „posložimo“, hronološki i po značaju i da izvučemo zapravo suštinu koja se nalazi u svom tom sadržaju.

Rizik: nevešto parafraziranje može da dovede do papagaisanja – prečestog ponavljanja sadržaja bez jasnog usmerenja i razloga.

- Na osećanja(e) – savetnik prati mladu osobu i detektuje emocije koje primećuje. Nekad će oni sami reći kako se osećaju. Adolescentima možda to ipak nije toliko blisko, te je u redu da u pravom trenutku imenujemo stanje koje trenutno kod njih opažamo.

Rizik: prerano imenovanje emocije, emocija imenovana na osnovu naše pretpostavke, a ne zaista svega što smo kod klijenta primetili (verbalno, neverbalno).

3. Normalizacija – Intervencija kojom savetnik pokušava da postojeće osećanje mladih poveže sa nečim što je prirodni proces. Kako je adolescencija period pun promena, ali i izazova, neke od tih izazova je korisno normalizovati. Primer: *uobičajeno je u tvojim godinama...; da se meni dogodilo to što i tebi i ja bih verovatno bio veoma ljut... .* Normalizacijom razumemo, uvažavamo nečije emotivno stanje ili životnu fazu, i depatologiziramo je. Mladi bi trebalo da shvate da smo razumeli njihove probleme kao **jedinstvene**. Trebalo bi da izbegavamo da kažemo da je to normalno (uobičajeno je; prirodno je; prirodan proces; dešava se i slično, ali nikako normalno).

Rizik: minimizirati njihov problem i ne uvažiti poziciju u kojoj se nalaze i način na koji je doživljavaju.

4. Istraživanje opcija ili različitih mogućnosti (listanje opcija). Kroz ovu intervenciju trebalo bi da dopustimo mladima da sami nabrajaju opcije kako bi izlistali prvo ono što je njemu/njoj blisko, poznato. Od svega što se iznese ideja je da zajedno izlistamo sve ishode moguće u vezi sa tim opcijama, kao i kako može da se nosi na dalje sa posledicama svog izbora. **Opcije ne favorizujemo!** Listanje opcija u upitnom obliku je dosta dobro. Podstičemo ih na razmišljanje, vodimo ih kroz misaoni proces. Deo istraživanja opcija je i upućivanje na treću osobu ili neka vrsta preporuke programa podrške, druge vrste stručnjaka specijaliste i slično.

5. Rekonotiranje – preokviravanje, treba da ponudi značenje iz drugog ugla, mora da bude realno, zasnovano na realnim podacima i mogućem tumačenju, pridavanje drugačijeg, manje agresivnog značaja. Primer konflikta majka i ćerka: „*To što nas majke nešto teraju, zvuči naporno i opterećujuće, ali roditelji često rade neke stvari iz brige i ljubavi*“.

6. Suočavanje / konfrontacija – pomažemo mladoj osobi da se suoči sa realnošću, sa samim sobom. Suočavanje je veoma zahtevna intervencija i zahteva izvesno iskustvo savetnika. „Metaforički rečeno, umešnost dobre konfrontacije je pomoć da se proguta „ružan lek“ dobrovoljno, tako da bi mogao da se svari.“ Konfrontacija obično uključuje sledeće elemente:

- Refleksiju i kratko sumiranje onoga što je izneto, tako da mlada osoba ima doživljaj da je shvaćena i uvažena;

- Izjava o savetnikovim aktuelnim osećanjima;
 - Konkretna izjava o onome što je savetnik primetio ili posmatrao.
- Nakon svega ovoga želimo da postignemo da se mlada osoba i dalje oseća dobro sa samim sobom.

7. Katastrofična očekivanja - mladima koji se plaše dati da razmisle šta najgore može da mu se desi. Mentalno oprobavanje umanjuje strah.

2. Znanja iz oblasti afektivne vezanosti

Pored razvijenih savetodavnih veština, profesionalac u radu sa mladima koji napuštaju sistem socijalne zaštite bi trebalo da ima dobro poznavanje teorija afektivne vezanosti kako bismo razumeli poziciju mlade osobe danas.

3. Razumevanje adolescencije kao razvojne faze

Važan preduslov za rad sa mladima jeste poznavanje adolescencije kao faze, jer nam se mladi priključuju upravo u ovom uzrastu. Razumeti njihove potrebe, dati pravo značenje određenom ponašanju i adekvatno odgovoriti na njega je značajan aspekt uspešnosti usluge.

4. Kontinuiran rad na sebi

Svet oko nas se svakodnevno menja, a razumeti mlade danas podrazumeva biti otvoren za novitete koje njih okružuju. Rad na sebi nam pomaže da širimo vidike i razvijamo veštine koje će nam pomoći da pratimo ovaj tok i negujemo fleksibilnost.

III

AKTIVNOSTI U ZAJEDNICI

Marina Jurša

Komponenta za čiju je realizaciju bila zadužena organizacija „MREŽA“ čini rad u zajednici, usmeren na praktičnu primenu stečenih znanja i veština i ostvarivanje veza sa značajnim akterima u zajednici.

OSNOVNI PRINCIPI

- **Praćenje potreba mladih** – odabir aktivnosti u zajednici ne sme biti nasumičan, već mora da prati iskazane i primećene potrebe mladih, kako bi one suštinski bile od koristi pri integraciji u zajednicu.
- **Podsticanje mladih na aktivno učešće** – aktivnosti u zajednici nemaju za cilj obavljanje poslova umesto mlade osobe, već njeno osnaživanje da, nakon izlaska, ili i pre, samostalno ostvari svoja prava i iskoristi dostupne resurse.
- **Aktivacija zajednice** – aktivnosti u zajednici, pored podrške mladima, služe aktivaciji resursa u zajednici i njihovo uključivanje u podršku mladima pri napuštanju zaštite.

ORGANIZACIJA AKTIVNOSTI U ZAJEDNICI

Aktivnosti u zajednici se sprovode jednom mesečno, tokom šest meseci. Obuhvataju posete resursima koji su od značaja za mlade iz sistema koji su pred izlazak sa domskog ili porodičnog smeštaja. Sama organizacija aktivnosti dešava se kroz sled sledećih koraka:

- **Mapiranje resursa u zajednici** – dešava se kroz direktno ispitivanje potreba mladih, primanje smernica zaposlenih u ustanovi zaduženoj za mlade i kroz ispitivanje iskustva organizacija odgovornih za implementaciju modela.
- **Određivanje ključnih poruka** – u odnosu na mapirane resurse, određuje se šta je to šta želimo da mladi u konkretnom resursu dobiju. Ovo se određuje takođe u skladu sa njihovim potrebama i služi određivanju cilja svake pojedinačne posete.
- **Uspostavljanje saradnje sa resursom iz lokalne zajednice** koji želimo da posetimo zajedno sa mladima. Ovo se ostvaruje kroz informisanje aktera iz lokalne zajednice o projektu, uspostavljanje kontakta ukoliko oni već ne postoje. Nakon toga sledi upoznavanje predstavnika konkretnog resursa u zajednici sa željenim ciljevima posete i ugovaranje termina posete.
- **Informisanje mladih** – realizuje se kroz direktne kontakte sa mladima, ali i kroz informisanje samih domova ili hranitelja o planiranim aktivnostima.
- **Obezbeđivanje saradnika za podršku na terenu** – kako bi se mlade osobe „snašle“ pri dolasku na nepoznatu lokaciju u gradu, obezbeđuju se saradnici koji će pratiti mlade do i od aktivnosti i koji će im pružiti podršku na terenu, ukoliko bude potrebe za tim.

- **Realizacija posete** – posete u zajednici treba da budu sprovedene na način da mladima budu prijemčive, zanimljive i jasno fokusirane;
- **Sumiranje aktivnosti** – nakon posete, saradnici sumiraju sa mladima ključne poruke i proveravaju njihovo razumevanje dobijenih informacija.

STRUKTURA AKTIVNOSTI U ZAJEDNICI

Kroz analizu potreba mladih, izdvojeno je šest oblasti u kojima je potrebno umrežiti mlade sa akterima u zajednici. Cilj ove komponente programa jeste da za rezultat ima umreženost mladih kroz ovih šest oblasti. Međutim, u skladu sa iskazanim i uočenim potrebama konkretnih učesnika koji učestvuju u programu, potrebno je organizovati aktivnosti u zajednici na način da se pokriju one oblasti u kojima mladi nisu umreženi, odnosno ne duplirati aktivnosti tamo gde već postoji razvijena mreža podrške.

OBLAST	USTANOVE
Ostvarivanje prava	Nacionalna služba za zapošljavanje, Centar za socijalni rad, Policijska uprava (izdavanje lične karte), banka, Republički fond za zdravstvenu zaštitu, Gradska opština i slično.
Zdravlje	Institut za mentalno zdravlje, Razvojno savetovalište pri domu zdravlja, Savetovalište za studente, Specijalna bolnica za bolesti zavisnosti i slično.
Obrazovanje	Visoke škole i fakulteti, kursevi, studentski centri i slično.
Zaposlenje	Korporacije, mala preduzeća, socijalna preduzeća, preduzetnici, omladinske zadruge i slično.
Kultura	Kulturni centri, pozorišta, bioskopi, muzeji, izložbeni centri.
Slobodno vreme	Sportske, umetničke i druge organizacije koje imaju aktivnosti za mlade.

U skladu sa potrebama, interesovanjima i postojećim mrežama resursa koje imaju izgrađene sami mladi koji su bili uključeni u pilotiranje modela, u praksi je pažnja posvećena dvema oblastima: ostvarivanju prava i zapošljavanju.

Resursi korišćeni u pilot fazi projekta

OBLAST	KATEGORIJA I NJEN PREDSTAVNIK U PILOT FAZI PROJEKTA	KLJUČNE PORUKE ZA MLADE
Ostvarivanje prava	Nacionalna služba za zapošljavanje	<ul style="list-style-type: none"> Nužnost prijavljivanja na evidenciju službe radi ostvarivanja drugih prava, kao i prava za nezaposlene; Mogućnosti pohađanja obuka i prekvalifikacije kroz aktivnosti službe; Dostupnost savetnika za zapošljavanje.
	Centar za socijalni rad	<ul style="list-style-type: none"> Informisanost o načinu ostvarivanja prava na novčanu pomoć; Informisanost o načinu ostvarivanja prava na beneficirano stanovanje; Informisanost o načinu ostvarivanja ostalih prava iz domena socijalne zaštite.
Zapošljavanje/ Samozapošljavanje	Korporacija Predstavnik: Coca-Cola HBC Srbija	<ul style="list-style-type: none"> Informisanost o poslovima na kojima se mogu zaposliti mladi nakon izlaska iz zaštite; Informisanost o mogućnostima za napredovanje; Informisanost o veštinama potrebnim za obavljanje različitih funkcija u korporaciji.
	Malo preduzeće Predstavnik: kafići	<ul style="list-style-type: none"> Informisanost o načinu zapošljavanja u okviru malog preduzeća; Informisanost o veštinama potrebnim za obavljanje različitih pozicija u malom preduzeću; Informisanost o odgovornostima i pravima radnika.
	Socijalno preduzeće Predstavnik: Kafe bar 16	<ul style="list-style-type: none"> Specifičnosti funkcionisanja socijalnog preduzeća; Oprobavanje u praktičnim poslovima tokom posete; Razumevanje mogućnosti za razvijanje sopstvenog socijalnog preduzeća.
	Preduzetnik Predstavnik: frizerski salon	<ul style="list-style-type: none"> Upoznavanje sa procesom razvoja sopstvenog biznisa; Upoznavanje sa benefitima i rizicima vođenja sopstvenog preduzeća.

SMERNICE ZA IMPLEMENTACIJU

Na osnovu pilotiranja komponente, izvedene su sledeće smernice za implementaciju aktivnosti u zajednici:

- Za resurse u zajednici birati relevantne aktere, koji imaju realne kapacitete da odgovore na potrebe mladih, odnosno koji predstavljaju realan resurs koji će im trebati nakon izlaska iz zaštite ili im može pružiti informacije od značaja za njihovo funkcionisanje nakon izlaska;
- Trajanje svake posete treba da bude ograničeno na najviše tri sata, zbog efikasnosti i pažnje mladih koji prisustvuju poseti;
- Radi osiguranja prisustva mladih, odnosno prevencije osipanja zbog nesnalaženja u različitim delovima grada, poželjno je organizovati saradnike koji će mladima pomoći da organizuju sopstveni dolazak i odlazak sa aktivnosti – ovo posebno važi za mlade sa teritorije Beograda;
- Nakon posete poželjno je sa mladima, uz neformalno druženje uz osveženje, sumirati ključne poruke sa posete. Na ovaj način se predupređuje pogrešno razumevanje predstavnika institucija, što se često može desiti ukoliko predstavnici nisu bili dovoljno pripremljeni za posetu, ukoliko su pričali suviše formalno i suviše opširno sa mladima;
- Tokom samih poseta treba podsticati mlade da aktivno učestvuju u poseti i da na terenu zapravo primene veštine koje su uvežbavali tokom grupne komponente programa obuke;
- Tokom sprovođenja programa obuke, moguće je promeniti neku od planiranih aktivnosti, u skladu sa novonastalim potrebama mladih koje su se iskazale tokom realizacije programa obuke. Sam program sve vreme treba da prati i odgovara na potrebe mladih.

PREDUSLOVI ZA USPEŠNU IMPLEMENTACIJU KOMPONENTE

Preduslovi se pre svega odnose na saradnike koji realizuju aktivnosti direktno sa mladima u lokalnoj zajednici i na osmišljavanje samih poseta kako bi bile što korisnije i značajnije za mlade koji učestvuju u programu obuke.

1. Osmišljavanje konkretnih poseta u okviru komponente.

- Pre kreiranja finalnog plana aktera iz predloženih šest oblasti, neophodno je ispitati potrebe i interesovanja konkretnih mladih koji su uključeni u ciklus obuke pripreme za osamostaljivanje. Ova aktivnost se može realizovati kroz fokus grupu sa mladima, anketu, ali i kroz druge aktivnosti obuke, kao što su individualni razgovori sa mladima i grupni rad. Na ovaj način se osigurava puna participacija mladih u planiranju aktivnosti, ali se i jača njihova motivacija za učešćem u posetama.

- Precizan plan o načinu na koji će se poseta realizovati (dinamika, trajanje, plan odlaska i dolaska, komunikacija sa mladima oko konkretne posete) treba biti osmišljen unapred, kako bi se mladi pravovremeno motivisali, što bi rezultovalo što većoj upotrebi mladih ove komponente obuke.
- Priprema saradnika iz samih institucija mora predstavljati korak koji prethodi posetama. Ukoliko saradnici iz institucija nemaju jasne smernice o potrebama mladih i cilju aktivnosti, postoji veliki rizik da sama poseta mladima neće biti korisna ni interesantna, ili da može čak proizvoditi kontraefekte. Na primer, ukoliko se organizuje poseta omladinskoj zadruzi sa mladima koji su, i dalje, redovno uključeni u sistem školovanja (u svojoj poslednjoj godini formalnog školovanja), postoji visok rizik da se mladi zapravo motivišu da u tom momentu krenu sa poslom preko zadruge, paralelno sa školovanjem, što, u pojedinim slučajevima, može imati izrazito negativne efekte na njihov završetak školovanja, sticanje diplome i dalje funkcionisanje.
- Planiranje ciljeva svake posete potrebno je prilagoditi karakteristikama grupe mladih koji će u poseti učestvovati. Ukoliko postoji raskorak između ciljeva koje predstavimo saradnicima institucija i njihovih realnih mogućnosti, postoji rizik da se ostvari scenario opisan u prethodnoj stavci.
- Predstavnike institucija treba senzibilisati tako da samu prezentaciju rada svoje ustanove i informacija koje su od značaja za mlade prenesu na način koji odgovara kapacitetima i razvojnoj fazi mladih. Ukoliko saradnici budu previše formalni i rigidni u svojim prezentacijama, javlja se rizik od nerazumevanja i gubljenja motivacije za upotrebom tog resursa nakon završetka obuke.

2. Priprema saradnika na terenu

- Potrebno je da saradnici koji sprovode aktivnosti na terenu budu upoznati sa potrebama i kapacitetima mladih koji učestvuju u aktivnostima kako bi zastupanjem njihovih potreba tokom samih poseta mogli da prilagode i usmere prezentaciju i predstavljanje mladima na način koji će njima biti poznat, razumljiv i zanimljiv. Drugim rečima, treba da budu senzibilisani, dobro pripremljeni za temu koja će se mladima predstavljati i da aktivno participiraju tokom same realizacije aktivnosti.
- Potrebno je obezbediti saradnike koji će biti dostupni za rad tokom celokupnog trajanja programa obuke, kako procesi pridruživanja i uspostavljanja odnosa sa mladima ne bi bili ugroženi stalnim menjanjem saradnika na projektu.
- Poželjno je realizovati pripremnu obuku za saradnike koja će podrazumevati upoznavanje sa osnovnim intervencijama za uspostavljanje „saradničkog“ odnosa sa mladima (pridruživanje, veštine prigodne komunikacije, značenje zajedničkog planiranja i slično).
- Neophodna je kontinuirana saradnja i komunikacija sa partnerima koji realizuju ostale komponente kako bi se mladima obezbedila što bolja i opsežna podrška tokom učestvovanja u programu.

EVALUACIJA PILOT FAZE PROGRAMA OBUKE

Ilijana Kladar i Denis Čulahović

Kako bi se pratili i testirali efekti programa obuke, u pilot fazu programa obuke uključena je komponenta evaluacije kroz vršnjačke susrete sa predstavnicima Udruženja mladih „Moj krug“. Evaluacione radionice sprovodile su se jednom mesečno, na kraju svakog kruga sprovedenih prethodnih komponenti obuke. Vršnjačka evaluacija sprovedena je sa dvojakim ciljem. Sa jedne strane, ispitivani su efekti same obuke na mlade koji učestvuju u programu obuke, dok je sa druge, uključivanje ove komponente služilo omogućavanju maksimalnog prostora za participaciju mladih i njihov uticaj na modifikaciju toka, dinamike i sadržaja programa obuke tokom pilot faze projekta. Pored vršnjačkih susreta sa mladima, u funkciji evaluacije toka i efekata pilot faze korišćeni su izveštaji sa svih realizovanih aktivnosti, kao i obavezni susreti tima odgovornog za implementaciju obuke na mesečnom nivou. U ovom poglavlju, fokus će biti stavljen na prikaz evaluacije realizovane direktno sa mladima.

Da bi se osigurala maksimalna otvorenost mladih pri proceni i ocenjivanju samog programa obuke, evaluacija je sprovedena kroz model vršnjačkih susreta, gde su mladi iz udruženja „Moj krug“, kroz različite vežbe, simulacije, fokus grupe, intervjuje i neformalno druženje ispitivali efekte i potrebe za izmenama. Ovaj model, ukoliko postoji prostor za njegovo sprovedenje, može predstavljati dodatnu komponentu obuke, kojoj je u fokusu kontinuirano praćenje efekata i prilagođavanje modela konkretnim mladima koji učestvuju u programu.

Cilj i ishodi vršnjačke evaluacije

KOMPONENTA	CILJ	ISHODI
Vršnjačka evaluacija	Aktivno učešće mladih u sistemu podrške	<ul style="list-style-type: none">• Mladi ostvaruju aktivnu ulogu u adaptaciji toka obuke;• Potvrđena je osnaženost mladih.

Na osnovu rezultata evaluacije, izvedene su smernice, preporuke i preduslovi za buduću implementaciju programa obuke za osamostaljivanje, prikazani u prethodnim poglavljima priručnika.

KOMPONENTA	CILJ	SADRŽAJ	NAČIN PRIMENE
Vršnjačka evaluacija	Šest vršnjačkih susreta	Šest neformalnih, polustrukturiranih evaluacionih radionica sa mladima.	<ul style="list-style-type: none">• Ispitivanje usvojenih znanja i veština, razumevanja ključnih poruka sprovedenih aktivnosti i potreba za modifikacijom narednih aktivnosti;• Održavanje radionica jednom mesečno, na kraju svakog ciklusa drugih komponenti.

ORGANIZACIJA VRŠNJAČKE EVALUACIJE

Kako bi se postigli ciljevi i dostigli očekivani ishodi vršnjačkih susreta sa mladima, oni su organizovani kroz neformalne radionice, odnosno sam sadržaj evaluacija baziran je na prikupljanju informacija kroz različite formalne forme (evaluacioni formulari, fokus grupe, vežbe simulacije, edukativne igre) koje su pratile nestrukturirane neformalne intervjue (koje su mladi doživljavali u formi ćaskanja). Dodatno, kako bi se povećala privlačnost samih evaluacionih susreta za mlade, aktivnosti su organizovane na različitim lokacijama, te su tri evaluacije sprovedene u prostorijama udruženja i prostoru Kancelarije za mlade Grada Beograda, a tri na različitim lokacijama na otvorenom, uz prateće sadržaje za neformalno druženje (poput sokova, roštilja, igara). Mladi koji su prisustvovali našim aktivnostima prošli su kroz sve ostale aktivnosti bar jednom, te smo se trudili da ispitamo pojedinačne utiske ali i ukupan efekat projekta na njihove potrebe.

Sama organizacija vršnjačkih susreta bila je uslovljena nizom faktora. Strukturu sadržaja evaluacije i mesto održavanja evaluacije određivali su sledeći elementi:

- Broj mladih osoba koje su potvrdile prisustvo (modifikacije u slučajevima pojavljivanja manje ili više ljudi);
- Usklađivanje slobodnog vremena mladih i evaluatora;
- Mogućnost zakazivanja termina u prostorijama za sprovođenje evaluacije;
- Vremenske prilike (za radionice planirane u prirodi).

REZULTATI EVALUACIJE

U ovom poglavlju biće prikazani sami rezultati evaluacije sprovedenih aktivnosti tokom pilot faze obuke, na osnovu kojih su izvedene smernice za implementaciju komponenti obuke. Prikaz evaluacije obuhvata rezultate samih susreta sa mladima i usaglašenost podataka dobijenih od mladih sa izveštajima organizacija koje su sprovodile aktivnosti.

1. Organizacija aktivnosti u programu obuke

Već na prvoj radionici uvideli smo benefite projekta i veliku zainteresovanost mladih da učestvuju. To smo videli kroz izveštaje o edukativnoj radionici i individualnim razgovorima. Ipak, na prvoj evaluaciji smo imali samo jednu mladu osobu, a takođe i broj mladih koji su prošli kroz sve aktivnosti tokom tog meseca je bio znatno manji od očekivanog (na osnovu promotivnih događaja sprovedenih sa ciljem da se mladi upoznaju sa projektom „Zajedno smo jači“). Već na prvom sledećem timskom sastanku, uz brojne predloge, odlučeno je da se usmeri dodatna pažnja na promovisanje svake naredne aktivnosti. Iz pozicije evaluatora smatramo da su ovi koraci bili ključni za dalji tok i razvoj projektnih aktivnosti. Konkretni koraci koje smo preduzeli bilo je obaveštavanje mladih na kraju svake aktivnosti o terminu i mestu održavanja sledeće, kao i direktni odlasci po mlade u domove.

Takođe, unapređenje unutrašnjeg marketinga imalo je pozitivan efekat na mlade, jer su ubrzo na kraju svake radionice ili razgovora sa saradnicima samoinicijativno pitali za naredne termine.

2. Grupna podrška

Edukativne radionice sprovodili su saradnici iz CEPORE. Mladi su u više navrata isticali da su veoma zadovoljni temama i strukturom radionica, posvećenošću saradnika, uloženim vremenom i trudom. Prema izveštavanjima, mladi su s vremena na vreme imali teškoće u shvatanju sadržaja i povezivanju sa realnim situacijama. Ipak, na evaluacijama određeni broj mladih je samoinicijativno davao primere gde bi mogli primeniti ono što su razradili na radionicama. U cilju učvršćivanja stečenog znanja i veština, ali i prenošenja na one mlade koji nisu prisustvovali konkretnoj radionici, a jesu prisustvovali samoj evaluaciji, uz modifikaciju smo ponavljali delove edukativnih radionica. Ovime se težilo da se aktivira stečeno znanje i da se mladi podstaknu da otvorenije govore o svojim utiscima sa radionice. Oni su takođe, u zajedničkoj komunikaciji, uspevali da povežu teme radionica sa realnim životnim situacijama. Utisak evaluatora je da je potrebno da stečena znanja i veštine primenjuju u praksi u realnim životnim situacijama kako bi se ostvarili dugoročni efekti, za šta je potrebno kontinuirano praćenje i podsticanje mladih.

3. Individualna podrška

Mladi su kao najkorisnije istakli individualni rad koji su sprovodili saradnici iz GRiG-a. Kod većine ispitanih je utisak da nemaju sa kim da podele važne momente iako bi želeli, te su im ovi razgovori bili od velikog značaja. Pokazivali su interesovanje za nastavak ovog procesa i bili zadovoljni organizacionim delom koji je obuhvatao odlazak u Centar za socijalnopreventivne aktivnosti „GRiG“ i telefonske razgovore. Istakli su da im je značilo to što mogu da se sastaju sa saradnicima van prostorija doma, prvenstveno zbog privatnosti. Tokom evaluiranja individualnih razgovora mladi su nam potvrdili stanje iz izveštaja – žele da komuniciraju o osamostaljenju, nemaju jasan plan šta ih čeka i koji su koraci koje treba da preduzmu, a razgovori sa savetnicima su, kao što je pomenuto, dobra prilika da podele ono o čemu nemaju sa kim da razgovaraju.

4. Aktivnosti u zajednici

Posete državnim službama, privatnim preduzećima i kompanijama poverene su saradnicima iz Mreže. Ove aktivnosti mladi su ocenili kao veoma interesantne, ali se moglo oceniti da mladi nisu najbolje shvatili cilj poseta. Na evaluacijama većina mladih osoba znala je da opiše događaj, međutim retko ko je mogao da interpretira razgovore vođene sa predstavnicima, ili da pak izvuče zaključak iz onoga što su čuli. Ocena udruženja mladih „Moj Krug“ je da su sve od aktivnosti preko potrebne mladima, budući da pružaju mogućnost savetodavne pomoći, kao i konkretne pomoći na određene teme (obraćanje državnim institucijama i pretraga mogućnosti zaposlenja). Mladi ponekad imaju teškoće sa razumevanjem određenih pojmova, pa je potrebno pojednostaviti objašnjenja i način diskusije.

5. Struktura evaluacionih susreta

Pored formalne evaluacije komponenti projekta i organizacije svih aktivnosti, ovaj vid evaluacije pilot faze programa obuke pokazao je da je veoma uspešno raditi evaluaciju kroz različite forme, diskusije, ponavljanje tema, i u prisustvu svojih vršnjaka kao evaluatora. Mladi su opušteniji i spremniji za komunikaciju, kao i za iskazivanje svog ličnog mišljenja i shvatanja određenih tema.

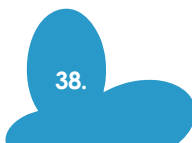
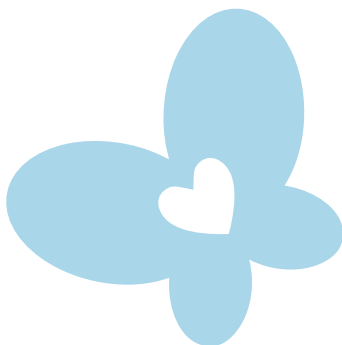
TIM PROJEKTA “ZAJEDNO SMO JAČI”

CEPORA – Centar za pozitivan razvoj dece i omladine je organizacija civilnog društva, nastala 2011. godine sa vizijom da svako dete ima optimalne uslove za pozitivan razvoj. Naša misija je da, primenom savremenih znanja nauke o prevenciji, unapredimo emocionalni i socijalni razvoj dece i omladine. Naš tim čine stručnjaci iz oblasti društveno-humanističkih nauka, pre svega specijalni pedagozi i defektolozi, sa višegodišnjim iskustvom u radu sa decom i omladinom. Registrovani smo organizator volontiranja, sa bazom od preko 130 volontera sa visokom stručnom spremom, obučeni za razvojno-preventivni rad sa decom i omladinom. Direktno aktivnosti sa decom i mladima sprovodimo kroz različite forme interaktivnih predavanja, radionica, treninga, preventivnih programa i predstava. Sa decom i mladima bez roditeljskog staranja radimo sedam godina unazad kroz sprovođenje edukativnih, razvojnih, kreativnih, socijalnih i dramskih radionica na nedeljnom nivou u tri doma pri Centru za zaštitu odojčadi, dece i omladine – Beograd. Do sada je u našim aktivnostima učestvovalo više od 9.500 dece i mladih. Pored direktnog rada sa decom i omladinom, organizujemo različite aktivnosti transfera znanja, usmerenih primarno na stručnjake, a koje imaju za cilj unapređenje znanja i razvijanje profesionalnih kompetencija za rad sa decom i omladinom.

Centar za socijalno preventivne aktivnosti GRiG je organizacija civilnog društva, koja je nastala pre malo više od 20 godina kao inicijativa profesionalaca u okviru sistema socijalne zaštite. Nastala je sa ciljem da kreira i pruža usluge i programe podrške za decu i mlade u riziku. Pored neposrednog rada sa mladima, GRiG se aktivno bavi edukacijom profesionalaca, ali i javnim zastupanjem sa ciljem unapređenja položaja svoje ciljane grupe – dece i mladih. Naš tim čine profesionalci iz oblasti društveno-humanističkih nauka (socijalni radnici, psiholozi, pedagozi, specijalni pedagozi...), sa višegodišnjim iskustvom u oblasti socijalne zaštite, konkretno u oblasti rada sa decom i mladima. Pored osnovnog zvanja, veliki broj naših kolega nastavlja sa stručnim usavršavanjem u okviru različitih modaliteta psihoterapije i sertifikovani su savetnici ili terapeuti (Sistemska porodična terapija, Geštalt, Transakciona analiza, REBT itd).

Centar za usmeravanje i postizanje pozitivnih promena „MREŽA“ je nastao kao rezultat dugogodišnjeg rada saradnika u ustanovama za smeštaj dece bez roditeljskog staranja i nakon pružene šanse za realizaciju projekta od strane Trag fondacije tokom 2015/2016. godine. Udruženje „MREŽA“ je nevladino i neprofitno udruženje, osnovano radi ostvarivanja ciljeva u oblasti socijalne zaštite radi pružanja pomoći i podrške deci, mladima, pojedincima, marginalizovanim i ugroženim kategorijama stanovništva, odnosno osnovano je radi ostvarivanja sledećih ciljeva: prevencija patoloških pojava kod vulnerabilnih grupa, podrška deci u cilju razvoja socijalnih veština, podrška mladima u cilju osamostaljivanja, profesionalnog osposobljavanja i planiranja budućnosti, prevencije kriminala i poremećaja ponašanja. Sve projektne aktivnosti koje su do danas realizovane bile su vezane za mlade koji se nalaze na institucionalnom smeštaju, a sve u cilju pružanja dodatne podrške kako bi se na što bolji i kvalitetniji način pripremili za izlazak iz domova. Od samog početka i od projekta „Biram da se aktiviram“ i „Preuzmi inicijativu“ pa sve do aktuelnog projekta „Zajedno smo jači“ bili smo usmereni na potrebe mladih ljudi tokom perioda i procesa pripreme za izlazak iz intitucionalnog smeštaja kroz realizovanje praktičnih akitvnosti u samoj lokalnoj zajednici.

Udruženje mladih „Moj Krug“ je udruženje koje se bavi vršnjačkom podrškom i edukacijom. Njeni osnivači i organizacioni tim, kao i preko 95% članstva su mladi iz sistema socijalne zaštite ili oni koji su nekada bili u sistemu socijalne zaštite. Osnovna ideja ovog udruženja jeste osnaživanje mladih u prepoznavanju i ostvarivanju svog punog potencijala kroz razvoj veština neophodnih za početak samostalnog života i donošenje odluka važnih za njihov život, kao i suočavanje sa izazovima koji ih očekuju. Dodatno, fokus udruženja je na javnom zagovaranju prava mladih i njihovom aktivnom učešću u društvu.

**CIP- Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије**

364.4-053.6-058.862

ZAJEDNO smo jači : program podrške u osamostaljivanju mladih bez roditeljskog staranja / [urednici Lidija Bukvić, Branislava Popović-Čitić]. - Београд : CEPORA - Centar za pozitivan razvoj dece i omladine, 2019 (Arandelovac : Wizard Solution). - 38 str. : tabele ; 20 cm

"Priručnik ... u okviru projekta 'Zajedno smo jači - podrška u osamostaljivanju mladih bez roditeljskog staranja' podržanog od strane Kinderperspectief i Trag fondacije." --> kolofon. - Tiraž 100. - Str. 5: Predgovor / Urednici.

ISBN 978-86-900135-4-8

а) Деца без родитељског старања -- Социјална интеграција

COBISS.SR-ID 281799436

